

**ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

кафедра загальної та клінічної психології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з навчальної роботи

_____ С. В. Шарин

« ____ » _____ 2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

О11 «ЗООПСИХОЛОГІЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

галузь знань – **05** соціальні та поведінкові науки

спеціальність – **053** «психологія»

спеціалізація

філософський факультет

м. Івано-Франківськ – 2017 рік

Робоча програма
ЗООПСИХОЛОГІЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ
для студентів спеціальності **053 «психологія»**, 2017 р.. – 16 с.

Розробник: завідувач кафедри загальної та клінічної психології ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
доктор психологічних наук, професор Москалець В. П.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри **загальної та клінічної
психології**

Протокол № 1 від «29» серпня 2017 року

Завідувач кафедри

В. П. Москалець

«29» серпня 2017 року

Схвалено методичною комісією філософського факультету ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Протокол № 1 від «12» вересня 2017 року

Голова

Р. О. П'ятківський

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 05 – соціальні та поведінкові науки	Цикл професійної підготовки, обов'язкова дисципліна
Модулів – 1	Спеціальність – 053 «Психологія»	Рік підготовки - 1-й
Змістових модулів – 1		Семестр - 2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання –		Лекції – 12 годин
Загальна кількість годин - 90		Практичні, семінарські – 18 годин
		Самостійна робота – 60 годин
	Індивідуальні завдання:	
	Вид контролю: залік	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – Самостійної роботи студентів -	Освітньо-кваліфікаційний рівень - бакалавр	

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 05 – соціальні та поведінкові науки	Цикл професійної підготовки обов'язкова дисципліна
Модулів – 1	Спеціальність – 053 «Психологія»	Рік підготовки - 1-й
Змістових модулів – 1		Семестр - 2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання –		Лекції – 6 годин
Загальна кількість годин - 90		Практичні, семінарські – 4 годин
		Самостійна робота – 80 годин
	Індивідуальні завдання:	
	Вид контролю: залік	
Тижневих годин для заочної форми навчання: аудиторних –	Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр	

Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить для денної форми навчання – 33/67 %, для заочної форми – 11/89 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни:

– оволодіння знаннями про психологічні аспекти поведінки тварин на всіх філогенетичних рівнях відображення та адаптації: таксисів і тропізмів, інстинктивного, навчіння, інтелектуальних актів, – про істотне спільне та відмінне, специфічне в них у порівнянні з функціонуванням психіки людини на рівні свідомості; ці знання є необхідним блоком у структурі загально-психологічної дедуктивної теорії, як базису фундаментальних психологічних знань.

– закладення основ умінь і навичок компетентно використовувати зоопсихологічні та порівняльно-психологічні знання в навчальній, науково-дослідній і практичній професійній діяльності.

Завдання вивчення дисципліни:

– вивчення істотних функціональних властивостей психіки на всіх філогенетичних рівнях її організації з позицій системного підходу в психології;

– оволодіння навичками порівняльно-функціонального осмислення й трактування психічних феноменів, наукових положень та навчально-методичних праць з психології;

– ознайомлення з гуманістично-екологічною методологічною парадигмою в психології та суміжних науках, з основними методами зоопсихологічних та порівняльно-психологічних досліджень.

Розвинути професійні компетентності:

– **Дослідницьку (C2)** – здатність і готовність аналізувати та моделювати психологічні феномени та їх динаміку.

– **Емоційну (C8)** – емпатійність, толерантність.

– **Когнітивну (C9)** – здатність і готовність мислити критично, системно і саногенно; розуміння основних теоретичних понять, термінів, законів та закономірностей психологічної науки.

– **Правову (C10)** – знання юридичних та морально-етичних (екологічно орієнтованих) нормативно-регулятивних засад професійної діяльності психолога і готовність неухильно дотримуватись їх.

В результаті вивчення дисципліни студент має

Знати:

- предмет, основні завдання і методи зоопсихології та порівняльної психології;
- сутність відображення як тотальної властивості та необхідної умови життя в усіх його проявах;
- функціональну сутність подразливості, чутливості, таксису, тропізму;
- істотні властивості свідомості як інтегральної функціональної структури психіки людини, які відрізняють її від психіки тварин;
- функціонально-психологічні аспекти інстинктивної, набутої шляхом науачіння та інтелектуальної поведінки тварин;
- основний психологічний зміст комунікації тварин;
- порівняльно-психологічні результати «лінгвістичних проєктів».

Вміти:

- застосовувати зоопсихологічні та порівняльно-психологічні знання в процесі вивчення психологічних та споріднених дисциплін;
- здійснювати фахову інтерпретацію зоопсихологічних та порівняльно-психологічних науково-дослідних і практичних питань;
- аргументовано викладати основні зоопсихологічні та порівняльно-психологічні положення.

3. Програма навчальної дисципліни «зоопсихологія і порівняльна психологія»

Змістовий модуль 1. ЕКОЛОГІЧНО-ГУМАНІСТИЧНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗООПСИХОЛОГІЇ ТА ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Предмет і методи зоопсихології та порівняльної психології

Взаємозв'язки зоопсихології, порівняльної психології, етології, загальної психології. Відображення з метою адаптації – основна функція психіки на всіх рівнях її існування. Методологічні принципи зоопсихології і порівняльної психології. Теоретичне порівняння. Зоопсихологічне спостереження. Зоопсихологічний експеримент.

Тема 2. З історії становлення і розвитку зоопсихології та порівняльної психології

Зоопсихологічні та порівняльно-психологічні ідеї античних філософів. Натурфілософський етап становлення зоопсихології і порівняльної психології. Утвердження зоопсихологічних і порівняльно-психологічних знань, заснованих на наукових спостереженнях та експериментах.

Формування зоопсихології і порівняльної психології як споріднених галузей психологічної науки.

Тема 3. Свідомість людини – найвищий рівень психічної організації на планеті Земля

Основний функціонально-психологічний зміст свідомості людини. Підсвідомі й несвідомі феномени у психіці людини. Ключові питання порівняльної психології.

Змістовий модуль 2. ЗООПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОВЕДІНКИ ТВАРИН

Тема 4. Тропізми і таксиси як протопсихічне відображення

Основні функціональні властивості тропізму і таксису. Проблема співвідношення тропізму, таксису, безумовного рефлексу і відчуття.

Тема 5. Зоопсихологічні і порівняльно-психологічні аспекти інстинктивної поведінки тварин

Основний психологічний зміст інстинктивного відображення та адаптації. Види інстинктів: міграційні; шлюбні, будівництва гнізд, турботи про потомство, захисні, здобування їжі, орієнтовно-дослідницькі. Проблема співвідношення інстинкту і рефлексу.

Тема 6. Психологічні аспекти навчання тварин

Основний психологічний зміст навчання тварин. Види навчання: 1. Реактивне: габітуція, сенсibilізація, імпринтинг, облігаторне, умовний рефлекс. 2. Оперантне: спроби й помилки, формування поведінкових навичок шляхом послідовних наближень, наслідування на роект роекти постереження, ігри тварин. 3. Когнітивне: латентне, інсайт.

Тема 7. Інтелектуальні акти тварин

Істотні психологічні властивості інтелектуального акту тварини. Порівняльно-психологічні особливості інтелектуальних актів тварин. Фактори, які впливають на інтелектуальний акт тварини.

Тема 8. Основний психологічний зміст комунікації тварин

Індекс, знак, символ як засоби комунікації. Функції комунікації тварин.

Тема 9. Оперування тваринами людською мовою

Розуміння тваринами людської мови. Мовлення птахів-пересмішників та інших тварин. «Лінгвістичні роекти».

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Денна форма			
	Усього	В тому числі		
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	2	3	4	5

Модуль 1
Змістові модулі 1 і 2
Денна форма навчання

Тема 1. Предмет і методи зоопсихології та порівняльної психології	5	1	1	3
Тема 2. З історії становлення і розвитку зоопсихології та порівняльної психології	4		1	3
Тема 3. Свідомість людини – найвищий рівень психічної організації на планеті Земля	5	1	1	3
Тема 4. Тропізми і таксиси як протопсихічне відображення	5	1	1	3
Тема 5. Зоопсихологічні і порівняльно-психологічні аспекти інстинктивної поведінки тварин	14	2	3	9
Тема 6. Психологічні аспекти наuczіння тварин	15	2	4	9
Тема 7. Інтелектуальні акти тварин	18	2	4	12
Тема 8. Основний психологічний зміст комунікації тварин	13	2	2	9
Тема 9. Оперування тваринами людською мовою	11	1	1	9
Всього годин	90	12	18	60

Модуль 1
Змістові модулі 1 і 2
Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Заочна форма			
	Усього	В тому числі		
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	2	3	4	5

Тема 1. Предмет і методи зоопсихології та порівняльної психології	8,5	0,5		8
Тема 2. З історії становлення і розвитку зоопсихології та порівняльної психології	8			8
Тема 3. Свідомість людини – найвищий рівень психічної організації на планеті Земля	9	0,5	0,5	8
Тема 4. Тропізми і таксиси як протопсихічне відображення	6			6
Тема 5. Зоопсихологічні і порівняльно-психологічні аспекти інстинктивної поведінки тварин	11,5	1	0,5	10
Тема 6. Психологічні аспекти наuczіння тварин	14	1	1	12
Тема 7. Інтелектуальні акти тварин	14	1	1	12
Тема 8. Основний психологічний зміст комунікації тварин	10	1,5	0,5	8
Тема 9. Оперування тваринами людською мовою	9	0,5	0,5	8
Всього годин	90	6	4	80

5. Теми семінарських занять

Денна форма

№ з/п	Назви тем	Кількість годин
1	Предмет і методи зоопсихології та порівняльної психології Взаємозв'язки зоопсихології, порівняльної психології, етології, загальної психології. Відображення з метою адаптації – основна функція психіки на всіх рівнях її існування. Методологічні принципи зоопсихології і порівняльної психології. Теоретичне порівняння. Зоопсихологічне спостереження. Зоопсихологічний експеримент	1
2	З історії становлення і розвитку зоопсихології та порівняльної психології Зоопсихологічні та порівняльно-психологічні ідеї античних філософів. Натурфілософський етап становлення зоопсихології і порівняльної психології. Утвердження зоопсихологічних і порівняльно-психологічних знань, заснованих на наукових спостереженнях та експериментах. Формування зоопсихології і порівняльної психології як споріднених галузей психологічної науки.	1
3	Свідомість людини – найвищий рівень психічної організації на планеті Земля Основний психологічний зміст свідомості людини. Підсвідомі й несвідомі феномени у психіці людини. Ключові питання порівняльної психології.	1
4	Тропізми і таксиси як протопсихічне відображення і адаптація Основні функціональні властивості тропізму і таксису. Проблема співвідношення тропізму, таксису, безумовного рефлексу і відчуття.	1
5	Зоопсихологічні і порівняльно-психологічні аспекти інстинктивної поведінки тварин Інстинктивне відображення і адаптація. Види інстинктивної поведінки. Міграційні інстинкти. Шлюбні інстинкти. Інстинкти будівництва гнізд. Інстинкти турботи про потомство. Захисні інстинкти. Інстинкти здобування їжі. Орієнтовно-дослідницькі інстинкти. Проблема співвідношення інстинкту і рефлексу.	3
6	Психологічні аспекти навчання тварин. Основний психологічний зміст навчання тварин. Види навчання тварин: 1. Реактивне навчання: габітуція, сенсibilізація, імпринтинг, облігаторне, умовний рефлекс. 2. Оперантне навчання: спроби й помилки, формування поведінкових навичок шляхом послідовних наближень, наслідування на основі спостереження, ігри тварин. 3. Когнітивне навчання: латентне, інсайт.	4
7	Інтелектуальні акти тварин. Істотні психологічні властивості інтелектуального акту тварини. Порівняльно-психологічні особливості інтелектуальних актів тварин. Фактори, які впливають на інтелектуальний акт тварини.	4
8	Основний психологічний зміст комунікації тварин. Індекс, знак, символ як засоби комунікації. Функції комунікації тварин.	2
9	Оперування тваринами людською мовою Розуміння тваринами людської мови. Мовлення птахів-пересмішників та інших тварин. «Лінгвістичні проекти».	1

Разом

18

Заочна форма

№ з/п	Назви тем	Кількість годин
1	Свідомість людини – найвищий рівень психічної організації на планеті Земля	0,5

	Основний психологічний зміст свідомості людини. Підсвідомі й несвідомі феномени у психіці людини. Ключові питання порівняльної психології.	
2	Зоопсихологічні і порівняльно-психологічні аспекти інстинктивної поведінки тварин Інстинктивне відображення і адаптація.	0,5
3	Психологічні аспекти навчання тварин. Основний психологічний зміст навчання тварин. Види навчання тварин: 1. Умовний рефлекс. 2. Оперантне навчання: спроби й помилки.	1
4	Інтелектуальні акти тварин. Істотні психологічні властивості інтелектуального акту тварини.	1
5	Основний психологічний зміст комунікації тварин. Функції комунікації тварин.	0,5
6	Оперування тваринами людською мовою Розуміння тваринами людської мови. Мовлення птахів-пересмішників та інших тварин.	0,5
	Разом	4

8. Самостійна робота

Денна форма

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і методи зоопсихології та порівняльної психології Методологічні принципи зоопсихології і порівняльної психології. Теоретичне порівняння. Зоопсихологічне спостереження. Зоопсихологічний експеримент.	3
2	З історії становлення і розвитку зоопсихології та порівняльної психології Натурфілософський етап становлення зоопсихології і порівняльної психології. Утвердження зоопсихологічних і порівняльно-психологічних знань, заснованих на наукових спостереженнях та експериментах. Формування зоопсихології і порівняльної психології як споріднених галузей психологічної науки.	3
3	Свідомість людини – найвищий рівень психічної організації на планеті Земля Підсвідомі й несвідомі феномени у психіці людини.	3
4	Тропізми і таксиси як протопсихічне відображення і адаптація Основні функціональні властивості тропізму і таксису. Проблема співвідношення тропізму, таксису, безумовного рефлексу і відчуття.	3
5	Зоопсихологічні і порівняльно-психологічні аспекти інстинктивної поведінки тварин Види інстинктивної поведінки. Міграційні інстинкти. Шлюбні інстинкти. Інстинкти будівництва гнізд. Захисні інстинкти. Інстинкти здобування їжі. Орієнтовно-дослідницькі інстинкти. Проблема співвідношення інстинкту і рефлексу.	9
6	Психологічні аспекти навчання тварин Види навчання тварин: 1. Реактивне навчання: габітуація, сенсифікація, імпринтинг, облігаторне, умовний рефлекс. 2. Оперантне навчання: формування поведінкових навичок шляхом послідовних наближень, наслідування на основі спостереження, ігри тварин. 3. Когнітивне навчання: латентне, інсайт.	9
7	Інтелектуальні акти тварин Фактори, які впливають на інтелектуальний акт тварини.	12
8	Основний психологічний зміст комунікації тварин.	9

	Функції комунікації тварин. Проблема спілкування дельфінів.	
9	Оперування тваринами людською мовою Мовлення птахів-пересмішників та інших тварин. Навчання антропоїдів людської мови.	9
	Разом	60

Заочна форма

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і методи зоопсихології та порівняльної психології Взаємозв'язки зоопсихології, порівняльної психології, етології, загальної психології. Відображення з метою адаптації – основна функція психіки на всіх рівнях її існування. Методологічні принципи зоопсихології і порівняльної психології. Теоретичне порівняння. Зоопсихологічне спостереження. Зоопсихологічний експеримент	8
2	З історії становлення і розвитку зоопсихології та порівняльної психології Зоопсихологічні та порівняльно-психологічні ідеї античних філософів. Натурфілософський етап становлення зоопсихології і порівняльної психології. Утвердження зоопсихологічних і порівняльно-психологічних знань, заснованих на наукових спостереженнях та експериментах. Формування зоопсихології і порівняльної психології як споріднених галузей психологічної науки.	8
3	Свідомість людини – найвищий рівень психічної організації на планеті Земля Підсвідомі й несвідомі феномени у психіці людини.	8
4	Тропізми і таксиси як протопсихічне відображення і адаптація Основні функціональні властивості тропізму і таксису. Проблема співвідношення тропізму, таксису, безумовного рефлексу і відчуття.	6
5	Зоопсихологічні і порівняльно-психологічні аспекти інстинктивної поведінки тварин Види інстинктивної поведінки. Міграційні інстинкти. Шлюбні інстинкти. Інстинкти будівництва гнізд. Інстинкти турботи про потомство. Захисні інстинкти. Інстинкти здобування їжі. Орієнтовно-дослідницькі інстинкти. Проблема співвідношення інстинкту і рефлексу.	10
6	Психологічні аспекти навчання тварин. Основний психологічний зміст навчання тварин. Види навчання тварин: 1. Реактивне навчання: габітуація, сенсibiliзація, імпринтинг, облігаторне, умовний рефлекс. 2. Оперантне навчання: спроби й помилки, формування поведінкових навичок шляхом послідовних наближень, наслідування на основі спостереження, ігри тварин. 3. Когнітивне навчання: латентне, інсайт.	12
7	Інтелектуальні акти тварин. Порівняльно-психологічні особливості інтелектуальних актів тварин. Фактори, які впливають на інтелектуальний акт тварини.	12
8	Основний психологічний зміст комунікації тварин. Індекс, знак, символ як засоби комунікації. Функції комунікації тварин. Проблема спілкування дельфінів.	8
9	Оперування тваринами людською мовою Розуміння тваринами людської мови. Мовлення птахів-пересмішників та інших тварин. «Лінгвістичні проекти».	8
	Разом	80

9. Індивідуальні завдання

Є однією з форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Виконуються студентами під керівництвом викладача. Індивідуальні завдання даються студентам в терміни, передбачені робочою навчальною програмою. Виконання індивідуальних завдань має сприяти виявленню та актуалізації креативності студентів, поглибленню, концептуальному узагальненню та закріпленню знань і умінь, яких вони набувають у процесі навчання.

Індивідуальні завдання виконуються самостійно і не входять до тижневого аудиторного навантаження студентів. Викладач контролює виконання індивідуального завдання на консультаціях, графік яких розробляється і затверджується завідувачем кафедри на початку семестру.

Індивідуальні завдання з зоопсихології та порівняльної психології це: написання рефератів, есе, виконання розрахункових, графічних робіт, аналіз проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень до виступів на конференціях тощо. Одним з видів індивідуальних завдань є розробка курсових і дипломних робіт (проектів).

10. Методи навчання

Це впорядковані способи спільної пізнавальної діяльності викладачів і студентів, спрямовані на ефективне виконання навчальних завдань. Базисними методами навчання в процесі вивчення дисципліни «зоопсихологія і порівняльна психологія» є: 1) передача викладачем студентам знань, пізнавальних умінь і навичок; 2) учіння – активна пізнавальна діяльність студентів.

Загальні методи навчання це полівекторний і багатовимірний педагогічний феномен, основними аспектами якого є:

- гносеологічний (відповідність фундаментальним законам пізнання);
- логіко-змістовий (структурування навчального матеріалу відповідно до законів формальної логіки);
- психологічний (врахування психологічних механізмів пізнання);
- педагогічний (використання ефективних засобів досягнення мети навчання)

Класифікація методів вивчення дисципліни «зоопсихологія та порівняльна психологія»:

Догматичний – одержання знань в готовому вигляді;

Дослідницький – здобування знань за допомогою спостережень, дослідів, вимірювань на основі самостійного висування гіпотез, знаходження вихідних даних, прогнозування результатів;

Евристичний – засвоєння знань, умінь, навичок шляхом інтелектуального пошуку, креативного підходу;

Метод стимулювання інтересу до навчання – пізнавальні методи ігрового характеру, дискусії діалогічного характеру, цікавий емпірично-ілюстративний матеріал;

Метод стимулювання відповідальності – переконування, об'єктивна та оптимальна вимогливість з педагогічно доцільним використанням аверсивних методів та заохочень;

Метод усного контролю і самоконтролю – усна індивідуальна і фронтальна перевірка знань, інтелектуальних навичок; самоорганізація, самоконтроль, самоперевірка;

Метод письмового контролю і самоконтролю – контрольні письмові роботи, письмові заліки, програмований контроль, письмовий самоконтроль;

Пояснювально-ілюстративний – пізнавально-діяльнісна взаємодія викладача і студентів, яка полягає в тому, що педагог повідомляє готову інформацію різними методами з використанням демонстрацій, а студенти сприймають, осмислюють, запам'ятовують і відтворюють її;

Проблемний виклад – студенти залучаються до пізнавальної діяльності в умовах вербального навчання, коли викладач ставить проблему, показує шляхи її вирішення, а студенти слідкують за ходом його думки, міркують, емоційно реагують, що включає їх в атмосферу науково-доказово-пошукового мислення;

Репродуктивний метод – сприяє формуванню знань (завдяки заучуванню), умінь і навичок (завдяки системі вправ); управлінська діяльність викладача в цьому процесі полягає в доборі необхідних інструкцій, алгоритмів, завдань, що забезпечує багатократне відтворення знань та вмінь за зразком;

Частково-пошуковий (частково-евристичний) метод – використовується для підготовки студентів до самостійного розв'язання пізнавальних задач, здійснення окремих кроків у вирішенні проблем, проходження окремих етапів дослідження.

11. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів щодо конкретної пізнавальної роботи. Форми проведення поточного контролю під час навчальних занять визначаються кафедрою і відображаються у робочому плані навчальної дисципліни. Тестовий контроль можна проводити як на практичних, так і на лекційних заняттях. **ОПИТУВАННЯ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ, КОНТРОЛЬНА РОБОТА.**

Семестровий контроль проводиться за однією з таких форм: залік або іспит з навчальної дисципліни в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і в терміни, встановлені навчальним планом. **ЗАЛІК.**

Залік виставляється наприкінці семестру на основі поточного контролю з врахуванням відвідування занять, виступів на семінарах, якості навчальної роботи студента.

Під час семестрового контролю враховуються результати оцінок всіх видів навчальної роботи згідно зі структурою залікових кредитів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи, практики)	Для заліку
		90-100	A
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. **Москалець В. П.** Зоопсихологія і порівняльна психологія: підручник / В. П. Москалець. – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 198 с. (11,25 друк. арк.). Затверджено Міністерством освіти і науки України як підручник для вищих навчальних закладів. Гриф надано: МОН України (Лист № 1/11-9781 від 10.06.2013 р.). Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 58945. Дата реєстрації: 19.03.2015 р.

14. Рекомендована література

Основна

1. **Вагнер В. А.** Сравнительная психология: Избранные психологические труды. – 2-е изд., стер. / В. А. Вагнер. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЕК», 2010. – 208 с.
2. **Губко О. Т.** Основи зоопсихології: навчальний посібник / О. Т. Губко. – К.: Світогляд, 2006. – 190 с.
3. **Дьюсбери Д.** Поведение животных: Сравнительные аспекты. / Д. Дьюсбери. – М.: Мир, 1981. – 479 с.
4. **Зорина З. А., Полетаева И. И.** Зоопсихология / З. А. Зорина, И. И. Полетаева. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 320 с.
5. **Калягина Г. В.** Сравнительная психология и зоопсихология: учебное пособие / Г. В. Калягина. – СПб.: Питер, 2003. – 412 с.
6. **Сотская М. Н.** Зоопсихология и сравнительная психология [Электронный ресурс] // Режим доступа: [www.ido.edu.ru/psychology/animal psychology/](http://www.ido.edu.ru/psychology/animal%20psychology/).
7. **Туриніна О. Л., Сердюк Л. З.** Порівняльна психологія: навчальний посібник / О. Л. Туриніна, Л. З. Сердюк. – К.: МАУП, 2005. – 228 с.
8. **Фабри К. Э.** Основы зоопсихологии: Учебник / К. Э.Фабри. – М.: УМК «Психология», 2001. - 462 с.
9. **Филиппова Г. Г.** Зоопсихология и сравнительная психология / Г. Г. Филиппова. – М.: 2004. – 210 с.
10. **Чайченко Г. М.** Поведінка і психіка тварин: навчальний посібник / Г. М. Чайченко – К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. – 198 с.

Допоміжна

1. **Бассин Ф. В.** В вестибюле сознания // Хрестоматия по психологии / сост. В. В. Мироненко; под ред. А. В. Петровского. – М.: Просвещение, 1987. – с. 56-62.
2. **Бассин Ф. В.** Проблема бессознательного // Хрестоматия по психологии / сост. В. В. Мироненко; под ред. А. В. Петровского. – М.: Просвещение, 1977. – с. 62-74.
3. **Гічан І. С.** Порівняльна психологія. Зоопсихологія: конспект лекцій / І. С. Гічан. – К.: НАУ, 2003. – 73 с.
4. **Гудолл Дж.** Шимпанзе в природе: поведение / Дж. Гудолл. – М.: Мир, 1992. – 670 с.
5. **Дарвин Ч.** О выражении эмоций у животных и человека / Ч. Дарвин. – СПб.: Питер, 2001. – 190 с.
6. **Даррелл Дж.** По всему свету: поймайте мне колобуса / Дж. Даррелл. – М.: Мысль, 1980. – 255 с.
7. **Декарт Р.** Метафізичні роздуми / Р. Декарт. – К.: Юніверс, 2000. – 304 с.
8. **Друзья и враги человека.** Зоопсихология (Авторы-составители А. В. Тимченко, В. Б. Шанар). – Харьков, 1999. – 608 с.
9. **Зорина З. А., Полетаева И. И.** Поведение животных / З. А. Зорина, И. И. Полетаева. – М.: Астрель, 2000. – 240 с.
10. **Зорина З. А., Полетаева И. И.** Элементарное мышление животных: учебное пособие по ВНД и зоопсихологии / З. А. Зорина, И. И. Полетаева. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 126 с.
11. **Ильичёв В. Д., Силаева О. Л.** Говорящие птицы / В. Д. Ильичёв, О. Л. Силаева. – М.: Наука, 1990. – 205 с.
12. **Клаудсли-Томсон Дж.** Миграции животных / Дж. Клаудсли-Томсон. – М.: , 1989. – 428 с.
13. **Ладыгина-Котс Н. Н.** Дитя шимпанзе, дитя человека в их инстинктах, эмоциях, играх, привычках и выразительных движениях [Электронный ресурс] // Режим доступа: www/kohts/ru/ladygina-kohts/ichc/html/
14. **Леонтьев А. Н.** Общая характеристика психики животных // Хрестоматия по психологии / Сост. В. В. Мироненко. Под ред. А. В. Петровского. – М.: «Просвещение», 1987. – С. 62-68.
15. **Ли А. Г.** Опыты В. Л. Дурова по суггестии и телепатии на животных [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://psyderia/ru/work/etology>
16. **Лилли Дж.** Человек и дельфин / Дж. Лилли. – М.: Мир, 1965. – 180 с.
17. **Линден Ю.** Обезьяны, человек и язык / Ю. Линден. – М.: Мир, 1981. – 272 с.
18. **Лоренц К.** Кольцо царя Соломона / К. Лоренц. – М.: , 1980. – 208 с.
19. **Лоренц К.** Человек находит друга / К. Лоренц. – М.: , 1977. – 224 с.
20. **Максименко С. Д.** Основы генетичної психології / С. Д. Максименко. – К.: НППC Перспектива, 1998. – 216 с.
21. **Морозов В.** Этот удивительный дельфин // Популярная психология: хрестоматия / сост. В. В. Мироненко. – М.: «Просвещение», 1990. – С. 100-106.
22. **Моррис Д.** Голая обезьяна / Д. Моррис. – СПб.: Амфора, 2001. – 326 с.
23. **Москалец В. П.** Основний психологічний зміст та розвивально-особистісний потенціал ігрової діяльності / В. П. Москалец // Практична психологія та соціальна робота, 2009. – С. 1-8.
24. **Моуэт Ф.** Не кричи, волки / Ф. Моуэт. – М.: Мир, 1982. – 408 с.
25. **Павлов И. П.** Условный рефлекс // Хрестоматия по психологии / Сост. В. В. Мироненко. Под ред. А. В. Петровского. – М.: «Просвещение». – С. 76-83.
26. **Палій А. А.** Словник-довідник з порівняльної психології / А. А. Палій. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 76 с.
27. **Палмер Дж., Палмер Л.** Эволюционная психология. Секреты поведения Homo sapiens / Дж. Палмер, Л. Палмер. – СПб.: Прайм-еврознак, 2003. – 252 с.

28. **Правоторов Г. В.** Зоопсихология для гуманитариев / Г. В. Правоторов. – Новосибирск: Изд. ЮКЭА, 2001. – 391 с.
29. **Простер Л., Браун Ф.** Сравнительная психология животных / Л. Простер, Ф. Браун. – М.: Высшая Школа, 1996. – 170 с.
30. **Резникова Ж. И.** Интеллект и язык: Животные и человек в зеркале экспериментов / Ж. И. Резникова. – М.: Наука, 2000, - 158 с.
- 31 **Савельев С. В.** Введение в зоопсихологию / С. В. Савельев. – М.: Ареа, 2000. – 290 с.
32. **Сравнительная психология и зоопсихология: хрестоматия** / Сост. и общ. ред. Г. В. Калягиной. – СПб., 2001. – 138 с.
33. **Стишковская Л. Л.** И сказала золотая рыбка / Л. Л. Стишковская. – М.: «Детская литература», 1989. – 239 с.
34. **Тинберген Н.** Осы, птицы, люди / Н. Тинберген. – М.: Мир, 1970. – 334 с.
35. **Тинберген Н.** Поведение животных / Н.Тинберген. – М.: Мир, 1985. – 192 с.
36. **Толмен Э. Ч.** Когнитивные карты у крыс и у человека / Э. Ч. Толмен // Хрестоматия по истории психологии. Период открытого кризиса / под. ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1980. – С. 63-83.
37. **Толмен Э. Ч.** Поведение как молярный феномен / Э. Ч. Толмен // Хрестоматия по истории психологии. Период открытого кризиса / под ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1980. – С. 46-52.
38. **Фирсов Л. А.** Обезьяны, берущие палки // Популярная психология: хрестоматия / сост. В. В. Мироненко. – М.: «Педагогика», 1990. – С. 106-114.
39. **Фирсов Л. А.** И. П. Павлов и экспериментальная приматология / Л. И. Фирсов. – Л.: Наука, 1982. – 162 с.
40. **Фирсов Л. А.** Поведение антропоидов в природных условиях / Л. А. Фирсов. – Л.: Наука, 1977. – 162 с.
41. **Фосси Д.** Гориллы в тумане / Д.Фосси. – М.: Мир, 1990. – 284 с.
42. **Фриш К.** Из жизни пчёл. Пер. с нем. / К.Фриш. – М.: Мир, 1980. – 200 с.
43. **Хайнд Р.** Поведение животных: Синтез этологии и сравнительной психологии / Р.Хайнд. – М.:, 1975. – 855 с.
44. **Хейс Н.** Принципы сравнительной психологии / Н.Хейс. – М.: Когито-Центр, 2006. – 304 с.
45. **Хрестоматия по зоопсихологии и сравнительной психологии** // ред.-сост. Н. Н. Мешкова, Е. Ю. Федорович. – М.: УМК «Психология», 2000. – 270 с.
46. **Хрестоматия по зоопсихологии и сравнительной психологии** // составитель М. Н. Сотская. – М.: МГПТУ, 2003. – 162 с.
47. **Чайченко Г.М.** Зоопсихология та порівняльна психологія: Навчальний посібник / Г.М.Чайченко. – К.: Вид-во КДУ, 1992. – 147 с.
48. **Шаллер Д.** Год под знаком гориллы / Д. Шаллер. – М.: Мысль, 1968. – 246 с.
49. **Шовен Р.** Общества насекомых. Хрестоматия по истории психологии / под. ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан. – М.:, 1987. – С. 68-76.

15. Інформаційні ресурси

Примітки:

1. Робоча програма навчальної дисципліни є нормативним документом вищого навчального закладу і містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни. Послідовність, організаційні форми її вивчення та їх обсяг, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролів.
2. Розробляється лектором. Робоча програма навчальної дисципліни розглядається на засіданні кафедри (циклової комісії), ради (методичної

комісії) факультету (навчального закладу, підписується завідувачем кафедри (головою циклової комісії), головою ради (методичної комісії) і затверджується проректором (заступником директора) вищого навчального закладу з навчальної роботи.

3. Формат бланку А4 (210 x 297 мм).

